

prima ; de ea verissime dicitur ab Augustino (vide p. 359.) et post Augustinum a s. Thoma aliisque omnibus : non ideo res sciuntur, quia sunt ; sed quia sciuntur (scientia per modum artis et sapientiae directricis), ideo sunt. « Quia scivit, creavit ; non quia creavit, scivit. » Longe ergo diverso modo loquendum est de scientia practica ac de scientia visionis. Ad hoc disserendum declarandum s. Thomas 1. q. 14. a. 8. agens de scientia practica sibi opponit obiectionem ex Origene, qui videtur negare scientiam Dei esse causam rerum, et potius affirmare rerum existentiam esse causam scientiae in Deo : « non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum ; sed quia futurum est, ideo scitur a Deo. » Respondet Angelicus quoad primam partem negantem, Origenem non loqui de scientia practica ; quoad partem secundam affirmantem, non esse intelligendum Origenem de causa, quae efficiat scientiam Dei, sed secundum « causam consequentiae » : si futurum est scilicet, certe et necessario scitur a Deo. « Dicendum, quod Origenes locutus est attendens rationem scientiae, cui non competit ratio causalitatis nisi adiuncta voluntate. Sed quod dicit, ideo praescire Deum aliqua quia sunt futura, intelligendum est secundum causam consequentiae, non secundum causam essendi » ib. ad 1. cf. de Verit. q. 2. a. 14. ad 1. Hoc ipsum est, quod diximus superius, veritatem realis existentiae pro aliqua temporis differentia non esse causam sed conditionem et terminum , sine quo scientia Dei non esset *visio huius termini*.

THESES XLIII.)

De propria ratione obiectiva praescientiae liberorum actuum.

« Propria universalisque ratio, cur actus futuri liberi sint obiectum aeternae praescientiae, repeti non potest sive ex decretis divinis pertinentibus ad constitutandam creatam voluntatem in actu primo proximo, sive ex praedefinitionibus absolutis ipsius actus secundi liberi, quas antecedentes praescientiam saltem prae actibus moraliter malis nullas esse certum habemus; potest autem obiectiva ratio praescientiae intelligi ex veritate ipsius actus liberi, quod scilicet ad hunc potius quam ad alium actum creaturam in tempore se libere determinare, ab aeterno verum est. »

Ipsa divina essentia est obiectum formale, in quo Deus ut in supremo *Esse*, supremo vero, et in infinita *repraesentatione* omnis veritatis cognoscit omnia, quae praeter Deum habent rationem entis sive possibilis sive realis (th. XXXVII.); cognoscit tamen omnia vera non solum ut sunt in divino exemplari, sed etiam ut sunt in se ipsis (th. XXXVIII.). Unde actus etiam liberi creaturarum in hypothesi quod aliquando sunt, subsunt divino conspectui in se ipsis. Et ei subsunt ab aeterno, quia divina scientia incommutabilis est et aeterna absque successione, simulque quia talium actuum existentia pro tali temporis differentia ab aeterno vera erat (th. XXXIII. XLII.). Si igitur quaeritur *ratio formalis*, cur in Deo sit scientia aeterna omnium actuum etiam liberorum, et sub qua Deus illos videat, ex superius demonstratis respondetur, rationem hanc formalem esse essentiam divinam ut causam exemplarem omnis veri et omnis esse participati, cuius exemplaris comprehensione Deus comprehendit, quidquid est aut esse potest, omnes essentias et omnes existentias. Si autem quaeritur, quaenam sit *ex parte termini seu obiecti* propria ratio, cur hic potius quam aliud determinatus actus, quem creata voluntas libere elicit in tempore, ab aeterno sit in incommutabili et necessaria scientia Dei; respondemus, *rationem ex parte termini* esse ipsam obiectivam veritatem facti, quod creatura hunc potius

quam alium actum libere elicit, quae veritas aeterna est, atque ut aliqua veritas subest aeternae scientiae visionis divinae omne verum pro quavis temporis differentia existens necessario comprehendenti (1). In hisce principiis ex Patrum doctrina certissimis, ut in superioribus thesibus etiam secundum vetustiores scholae magistros et nominatim secundum s. Thomam demonstravimus, sistendum esset. Maluerunt tamen theologi inde a labente saeculo XVI. hoc transferre quaestiones litigiosissimas, quae propriam sedem haberent partim in philosophia, ubi agitur de generali *concursu* divino seu de dependentia creaturarum in operando a causa prima, partim in tractatu de gratia, ubi quaeritur de *libertate*, qua homo supernaturalibus viribus gratiae elevatus et confortatus elicit actus deliberatos supernaturales. Nos quantum opus est, hanc disputationem attingemus, supponendo pleniorum principiorum quorundam demonstrationem ex aliis tractatibus. Itaque quod s. Augustinus et s. Thomas (1. q. 14. a. 8.) aliquie omnes docent, ubi agunt de creatione rerum et de ideis effectricibus: "non ideo res sciuntur a Deo, quia sunt, sed ideo sunt quia sciuntur", id totum nonnulli ex illis theologis transferebant ad actus liberos creaturae, nihil solliciti de disertissima eorundem Patrum doctrina contradictoria,

(1) Duas has quaestiones, priorem de *formali ratione*, ex qua et sub qua Deus videat sicut omne verum ita etiam omnes actus liberos creaturarum, posteriorem de *ratione ex parte obiecti*, cur hic et non aliis determinatus actus liber aeternae Dei visioni subsit, diversissimas esse et ideo seorsim habendas manifestum est. De priori diximus in antecedentibus thesibus, de posteriori agimus in praesenti. Unde nescio, cur theologus quidam Germanus nuper hanc nostram thesim dixerit "inadaequatam", quia in ea non loquimur de *formali ratione* divinae scientiae in relatione ad actus liberos. Qui ex parte obiecti rationem propriam ac proinde universalem, cur hic et non aliis aequa possibilis actus liber, e. g. negatio Petri, subsit aeternae Dei scientiae, positam esse putat in "mitione", quae a Deo procedat in creaturam agentem (ut iste theologus docet), is nostram thesim non iam "inadaequatam" sed omnino falsam dicat necesse est, cum huiusmodi *rationem obiectivam* in praescientia liberorum actum creaturae nominatim eorum qui sunt peccata, diserte et data opera excludamus. De sententia huius auctoris inferius nonnihil adnotabimus, quid nobis videatur.

quando explicant habitudinem actuum liberorum ad scientiam divinam. Sicut ergo in voluntate Dei creatrice est adaequata causa existentiae creaturarum, atque ideo in ea voluntate etiam cognoscibilis est existentia creandorum; ita ponebant illi absoluta decreta Dei praedefinientia omnes actus liberos creaturarum ante omnem praevisionem actuum liberorum in se ipsis, cum imo in illis decretis liberos actus ipsos futuros Deus videat tamquam effectus in sua causa. Considerabimus divina decreta seu volitiones effectrices, a) ut referuntur ad actum primum proximum voluntatis creatae; b) ut referuntur ad ipsum actum secundum liberum; c) concludemus, quae sit obiectiva ratio propria et sola universalis, cur actus liberi constituantur terminus scientiae visionis.

I. Causa secunda libera existens, eademque viribus pro diversitate actuum naturalibus tantum vel etiam supernaturalibus instructa, et in libertatis suae exercitio non impedita, atque adeo intra limites libertatis ad quoslibet actus paratus concursus divinus necessario praesupponitur, ut actus liber possit esse futurus. Atqui haec omnia et singula constituentia *actum primum proximum* liberae creaturae citra decretum seu voluntatem Dei effectricem nec esse nec intelligi possunt. Ut ergo actus liber futurus esse possit, divina decreta pertinentia ad actum primum constituentia necessario supponuntur.

At vero in hisce decretis non esse rationem, cur Deus determinatum *actum secundum liberum* praevideat, plane manifestum est. Decretis enim seu efficientiis divinis, quas commemoravimus, creatura constituitur in *actu primo proximo* indifferenti ad *actum secundum* ita, ut actum secundum elicere possit vel non elicere, elicere unum potius quam alium. Nisi enim actus primus ita se haberet, iam actus secundus non liber esset sed necessarius. Ergo in illis decretis cognoscibilis quidem est et cognoscitur a Deo creaturae libertas et indifferentia ad actus diversos, non autem est cognoscibilis actus determinatus liberae voluntatis. Consequentia demonstratur: si enim in illis decretis per divinam scientiam semper infallibilem determinatus

actus esset cognoscibilis, in illis aliquid esse oporteret, cui repugnet metaphysice, ut actus non ponatur. Atqui in illis non solum nihil est, cui hoc repugnet, sed imo ita se habent, ut ex intestina eorum ratione actus possit etiam non poni; illis enim ipsis decretis seu efficientiis creatura constituitur in actu primo proximo ita, ut se possit determinare ad utrumlibet. Ergo in illis decretis actus determinatus non est cognoscibilis.

Paulo distinctius hoc ipsum declaro. Decreta divina, de quibus nunc loquimur, ut actio transiens ad extra sunt divinae efficientiae in causa secunda pertinentes ad actum primum proximum. Iam vero illis suppositis efficientiis, de actu primo spectato cum omnibus suis elementis internis duplex potest esse sententia.

a) Potest assumi actus primus ita, ut in *sensu composito* cum omnibus elementis pertinentibus ad ipsum actum primum proximum voluntas habeat veram potestatem ad utrumlibet, ad eliciendum scilicet hunc talem actum secundum vel non eliciendum (indifferentiam activam *exercitii seu contradictionis*), aut etiam ad eliciendum hunc vel alium actum secundum (indifferentiam *specificationis seu contrarietas*); quae quidem indifferentia saltem *contradictionis* in actu primo proximo est essentialis, ut libertas actus secundi consistere possit. Hoc admisso nullus actus secundus determinatus in illis efficientiis divinis et omnibus conditionibus actus primi est cognoscibilis cognitione, qualis Deo convenit. Cognoscere enim actum determinatum aliquem *in causa*, idem est ac cognoscere causam determinatam ad illum actum. Sed si Deus causam non determinatam ad hunc potius quam alium actum cognosceret determinatam ad unum actum, falsa esset cognitio (1). Advertatur autem, scientiae divinae terminum visionis subesse ita, ut absolute repugnet terminum cognitum non esse

(1) « Res contingens potest considerari, ut est in causis suis, antequam sit in actu; et ibi non habet necessitatem, nec ibi est scita a Deo futura esse; non enim scit Deus effectum contingentem esse determinatum in causa sua, quia esset falsa scientia, cum in causa sua determinatus non sit » S. Th. 1. dist. 38. q. 1. a. 5. ad 5.

talem, qualis cognoscitur. Hinc si in actu primo proximo voluntatis creatae continetur actus secundus tamquam terminus visionis divinae, ille actus primus voluntatis creatae debet supponi talis, ut absolute repugnet non sequi hunc determinatum actum secundum. Hoc autem posito iam in actu primo non esset indifferentia ad utrumlibet, et proinde actus secundus non esset liber, quod est contra hypothesis. Ideo dixi, actum secundum eo modo non esse cognoscibilem cognitione, qualis Deo convenit.

Dices, Deum cognoscere causam iam se determinantem et hoc modo cognoscere actum in causa. Hoc utique verissimum est, at hoc non est cognoscere causam in actu primo, et ex propria natura actus primi intelligere actum secundum; sed est cognoscere iam causam in actu secundo seu ipsum actum secundum in se ipso, ut nos affirmamus et paulo post demonstrabimus.

b) Si *actus primus proximus* assumitur ita, ut ex nativa indole eorum omnium simul spectatorum, quae actum primum constituunt, non possit non sequi hic talis determinatus actus secundus; sive ut actus primus *in sensu composito* cum omnibus elementis internis constituentibus sit determinatus ad unum actum secundum, hoc inquam admisso evidentia rei coacti fatemur, nos intelligere non posse actum secundum liberum, h. e. elicitem electione voluntatis in actu primo indifferentis ad utrumlibet. Concedimus itaque, in actu primo causae necessariae et ad unum determinatae (ad quem actum primum utique pertinet etiam voluntas Dei actum secundum non impediendi) posse cognosci infallibiliter actum secundum; negamus vero eandem esse rationem causae liberae, quae positis omnibus ad agendum requisitis et opportunis potest agere et non agere.

Aliqui theologi gratiam efficacem, quatenus pertinet ad actum primum, et sine qua actum secundum elici repugnat, defendunt ita, ut gratia efficax per *physicam praedeterminationem* creatae voluntatis, vel alio modo ex insita ipsius gratiae natura infallibiliter nexa sit cum actu secundo, adeo ut repugnet recipi in actu primo talem entitatem

gratiae, et actum secundum non sequi. Imo praemotionem et applicationem similem derivatam a causa prima, licet entitative naturalem, aliqui putant requiri ad omnes actus causarum secundarum, et proinde ad omnes quoque actus liberos voluntatis creatae etiam ad actus moraliter malos, non utique quatenus sunt mali, sed quatenus sunt aliqua entitas. His admissis intelligitur facillime, quomodo Deus in suis decretis, quibus ab aeterno destinat talem gratiam et talem praemotionem, et proinde etiam in ipsa tali gratia vel praemotione pertinente ad actum primum proximum videat omnes actus secundos; sed eo difficilis et, ut verum fatear, nullo modo intelligibile nobis videtur, quomodo tales actus sint liberi voluntati creatae.

Ut hoc explicent illi theologi, uti solent distinctione, quae, si restringimus disputationem ad solos actus supernaturales, hic tandem reddit: *in sensu composito*, in hypothesi scilicet receptae talis gratiae efficacis, repugnare quidem aiunt, ut actus, ad quem est gratia efficax, non ponatur; posse tamen *in sensu diviso* actum non poni, et ideo voluntatem manere liberam etiam cum gratia et sub gratia, prout ab omnibus catholicis sine dubio creditur. Theologi alii huius distinctionis opportunitatem non concedunt, quia eam non aliter valent intelligere quam ita, ut voluntas, *dum est in ea motio ex sese efficax*, dicatur non posse dissentire actu secundo; licet voluntati, *in qua est motio illa efficax*, per se spectatae sit potentia ad dissensum ponendum *sub alia hypothesi*. Cum autem liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum praeveniente gratia vel assentiri possit Deo excitanti atque vocanti vel etiam possit dissentire, si velit (1) (Conc. Trid. sess. VI. cap. 5. et can. 4.), clarum omnino videtur, *in sensu composito* et in hypothesi quod iam omnia adsunt, quae intrinsecus constituunt actum primum proximum, posse sequi pro libera

(1) Agitur de ea gratia, sub qua haeretici negabant libertatem et affirmabant necessitatem assentiendi, et cui homo re ipsa « assentit et cooperatur,» ut Concilium ait, adeoque agitur de *gratia efficaci*, atque hanc talem gratiam dicitur homo « *inspirationem recipiens abiicere posse;* » quod si fiat, utique gratia ex culpa hominis non erit *formaliter efficax*.

hominis determinatione assensum vel dissensum in actu secundo. Ac proinde etiam concedendum est, spectato actu primo proximo causae liberae in *sensu composito* cum omnibus intrinsecus constituentibus, non posse cognosci ex illis omnibus eorumque natura per se considerata actum secundum determinatum, quia illis omnibus determinatus non est (1).

(1) Quia theologi illi, qui in opposita sunt sententia, saepe concurrunt, non rite explicari *sensus compositum* et *divisum* a se admissum; quid ipsi hac distinctione intelligent, referam ipsorum verbis. « Haec propositio: liberum arbitrium potest dissentire si velit, debet intelligi simpliciter loquendo, non autem in *sensu composito* ita, ut possint stare simul haec duo, scilicet *hoc auxilium efficax existit in homine*, et *homo resistit dissentiendo*; ratio autem est evidens: voluntati enim eius quis resistet? Bañez in 1. q. 23. a. 3. dub. ultimo conclus. 10. « Cum dicimus: album potest esse nigrum *in sensu composito*, non significamus, quod albedo sit vel esse possit seorsum in aliquo subiecto, vel nigredo sit aut esse possit in subiecto; sed sensus est, quod albedo et nigredo simul sint compassimiles in eodem subiecto, et propterea propositio illa *in sensu composito* est falsa. Ergo similiter cum asseritur, liberum arbitrium motum a Deo auxilio efficaci non posse *in sensu composito* dissentire, non significatur solum, quod auxilium efficax sit aut esse possit in libero hominis arbitrio, vel quod dissensus sit aut esse possit in libero arbitrio; sed quod *auxilium efficax et dissensus actualis non possint esse simul in eodem* » Did. Alvarez de Auxil. disp. 94. n. 2. Multis explicatur sensus huins distinctionis in Panoplia Thomae de Lemos (T. I. tract. 4. cc. 8-15.), ubi inter cetera assumitur haec declaratio. « In his propositionibus: aeger potest esse sanus, sedens potest stare, *sensus compositus* est falsus, quia involvit incompossibilia; est enim talis: fieri potest, ut sedens dum sedet, stet; ut aeger dum aeger est, sanus sit; cum tamen sensus divisus sit verus: fieri potest, ut *is* qui sedet, stet; qui est aeger, sit sanus, diversis scilicet temporibus. » Ita ille. Vide etiam Benitez de Gratia disput. theol. T. IV. disp. 13. dub. 1. §§. 1. 2. ed. 1737. ubi ita habetur n. 25. « Consistit ergo distinctio modalis *compositae* a modali *divisa* in eo, quod modalis *composita* enuntiat possibilem esse coniunctionem praedicati cum iis omnibus, quae ponuntur ex parte subiecti; e. g. in hac propositione: Petrum praedestinatum damnari est possibile, dicitur possibilis coniunctio damnationis cum praedestinatione; quae coniunctio impossibilis est, atque adeo propositio est impossibilis. At in modali *divisa* res aliter se habet; nam etsi importetur compositio aliqualis ex parte subiecti cum uno extremo et potestate ad alterum contrarium, quae compositio non dicit possibilitatem illius extremi sed actualem convenientiam, non tamen importatur